

Український фольклор та фольклористика на шпальтах періодичних видань Словаччини

ОЛЕКСАНДРА ЛІСОВА

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАНУ, вул. Грушевського, 4, UA-02002 Київ
E-mail: sana_lisova@mail.ru

(Received: 30 December 2015; accepted: 29 February 2016)

Abstract: This paper deals with the publication and research of Ukrainian folklore on the pages of Ukrainian periodicals in Slovakia in the period from the mid-40's of the 19th century to the present time. It presents the basic topics and issues under review as well as the names of the authors. It also reveals the importance of Ukrainian periodicals for the development and preservation of national and cultural identity of the Ukrainian minority in Slovakia.

Keywords: Ukrainians, Ruthenians, Slovakia, national minority, folklore, periodicals

1. Невід'ємним компонентом культури кожної національної спільноти є книжкова, яка, враховуючи загальносуспільні інтереси, служить передусім представникам нацменшини спільноти, задовольняє їхні інтереси і потреби, сприяє розвитку науки, освіти, педагогіки та ін. Книжкова культура охоплює видання і поширення різноманітної наукової і художньої літератури, уможлиблює реалізацію та виявлення творчих талантів, документує, зберігає національні традиції і результати суспільного пізнання, опосередковує книжкову культуру інших народів, передусім мажоритарного. Культура національної меншини значною мірою обумовлена культурою материкового народу, звичаями та традиціями тих спільнот, з якими вона проживала чи проживає у складі державних, територіальних одиниць, крім того власною специфічною культурою, яку формувала упродовж свого історичного розвитку.

Власну книжкову культуру мають і українці діаспори, які компактно проживають у Східній Словаччині. Її вагомю частиною є періодика, яка традиційно охоплює видання, розповсюдження і перцепцію матеріалів, має певне суспільне покликання на різних етапах історичного розвитку. Вивченням цих питань на території Словацької Республіки займалися дослідники О. Рудловчак, М. Гиряк, М. Бобак, М. Шмайда, Ю. Бача, Л. Бабота, М. Фоллріх, М. Мушинка, Н. Вархол, В. Габор, Ю. Ярмиш, О. Кушнір та багато інших.

Пряшів був і є тим містом у Словаччині, де традиційно розмішувалися редакційні осередки періодичної преси українців-русинів. У роки після Другої світової війни в тогочасній Чехословаччині поступово почали з'являтися газети і журнали української нацменшини. Першим друкованим виданням стала газета «Пряшевщина», орган Української Народної Ради Пряшівщини (УНРП), що виходила у 1945–1951 рр. під редакцією І. Пешака, В. Кармана

та Ф. Лазорика (Роман 1985: 49). Газета сприяла зростанню культурно-освітнього рівня українського населення Словаччини. Тут друкувалися важливі соціальні, політичні, мистецькі, художньо-літературні й наукові здобутки українців Пряшівщини, зразки місцевого фольклору, поетичні та прозові тексти, огляди з питань місцевої освіти, рецензії.

Українсько-російська секція Демократичної партії видавала політичний двотижневик «Демократичної голос», який виходив у Пряшеві в 1945–1948 рр. У 1953 році Культурна Спілка Українських Трудящих (КСУТ) випускала квартальний «Репертуарний збірник» (Фоллріх 1985: 67). Тут публікувалися фольклорні записи та поради колективам художньої самодіяльності. У 1948–2003 роках у Пряшівському регіоні працювала Українська студія Чехословацького радіо, згодом – українсько-русинська редакція Словацького радіо.

У Пряшеві публікувалися окружні сільськогосподарські газети (Роман 1979): «Лабірські вісті» (1951–1960, в останній рік видання – «Лабірська газета»); «Піддуклянський хлібороб» (1953–1960), а з 1960 року – «Піддуклянська газета»; «Підвигорлатська газета» (1960–1964). Також виходили газети релігійного спрямування, зокрема, греко-католицька єпархіальна газета «Благовісник» (1948–1949), офіційний орган православної церкви в Словаччині «Світло православ'я» (1948–1951) та «Вісник православного екзархату московської патріархії в Чехословаччині» (1951–1952).

З 1946–1947 рр. на території Чехословаччини друкувалися періодичні видання для дітей та молоді: видання Товариства карпаторуських студентів «Відродження» у Празі – літературний місячник «Костёр»; молодіжний політичний тижневик «Карпатська зірка» (в останній рік видання: «Звізда – звезда») (Кундрат 2011: 283). З 1947–1950 рр. у Пряшеві під керівництвом Й. Сопка друкувався дитячий часопис «Колокольчик–Дзвіночок», місячник Спілки Молоді Карпат. Цільовою аудиторією журналу були діти-школярі. Журнал мав вигляд шкільного посібника, адже вміщував матеріали загальноосвітнього характеру, інформацію про суспільно-культурне життя української молоді та діяльність СМК, статті з місцевої історії, репортажі про культурні події, народнопоетичну творчість, зразки української повоєнної дитячої літератури та народної творчості Словаччини. Тут представлені взірці дитячого фольклору: скоромовки, загадки, потішки, ігри, заклички, народні казки й перекази. Одним з найцікавіших фольклорних матеріалів є народний переказ про Чічванський замок в записях Івана Гоги, дяка з Руською Поруби (1948) (Голена 1987: 56).

З 1951 року видається журнал для дітей «Веселка». Спочатку він виходив у Братиславі під назвою «Піонерська газета», певний час друкувався російською мовою, а з 1953 року – суціль українською (Рудловчак 1981). У 1966 році редакція перебралася до Кошице. З 1968 року часопис друкується під назвою «Веселка» (журнал для піонерів), з 1990 року й донині – виходить у Пряшеві як дитячий щомісячний часопис. Його головними редакторами в різний час були: А. Копчок, В. Сич, С. Плишка-Гундель, Л. Струнська-Шишка, В. Бондар, М. Вацьо, М. Бобак, І. Яцканин та ін. У різні роки тут

існували наступні рубрики: «Панорама» – про діяльність молодіжних організацій Східної Словаччини; «Різноманітність» – цікаві факти науки і техніки; «Календар» – видатні річниці історичних подій і діячів; «Ігри, гумор, розваги» – загадки, жарти, описи ігор і кросворди (Бобак 1976: 121).

На сучасному етапі видання враховує потреби різновікових українських школярів Словаччини. Редакція має розроблений план, проводить бесіди в школах Східної Словаччини та співпрацює з молодіжними організаціями.

2. У системі періодичної преси українців-русинів Словаччині велику вагу має друкований орган ЦК КСУТ – щомісячник «Дружно вперед» (ДВ), який почав видаватися в Пряшеві з 1951 року (Франко 1954). З самого початку до свого скасування у 1998 році, видання виконувало функцію культурно-освітнього ілюстрованого журналу. У різні роки його відповідальними редакторами були: І. Прокіпчак, Ф. Лазорик, І. Габаль, М. Кудзей, В. Копчак, А. Стефанко, Ф. Іванчов, Л. Галушка, Г. Чаварга.

Видання охоплювало статті громадсько-політичного, історико-культурного, літературно-критичного характеру, художні твори, рецензії, поезію, прозу. До літературного альманаху увійшли рубрики: «Мовний кут», «Подорож по селах краю» та «Одна планета – два світи», в яких йшлося про місцевості, села з українським населенням, їх історію. Рубрика «Люди і роки» присвячена річницям видатних діячів українського народу і життєвим ювілеям представників українського населення Словаччини. Серед інших рубрик: «Пером початківців», «Школа народної художньої самодіяльності», «Новини науки і техніки», «Спорт і спортсмени», «Гумор», «Цікавості». Рубрики охоплювали актуальні проблеми того часу, репортажі, нариси з минулого місцевого населення, переклади українською мовою чеської і словацької поезії (Бача 2008). З 1964 р. як додаток до видання існував педагогічний часопис «Школа і життя», де порушувалися проблеми української шкільної освіти.

З усіх жанрів поетичної творчості найбільшу увагу авторів привертали народні пісні, як найбільш збережена частина культурної спадщини українського населення Словаччини. Це зокрема дослідження про історичні пісні – серед яких чимало про рекрутчину та солдатчину (А. Дулеба: «Воєнна тематика в народних піснях». ДВ 1993/5: 13), сучасніші приспівки-коломийки та ін. («Закарпатські коломийки про артіль». ДВ 1956/11: 14–15; І. Долгош: «Коломийки про кохання». ДВ 1957/9: 14), різноматичні ліричні твори (Ю. Цимбор: «Знайомтесь з народними піснями». ДВ 1956/18: 28–29; А. Шлепецький: «Маковицькі пісні соціального змісту». ДВ 1956/2: 24–25), пісні гендерного спрямування (Ю. Цимбор: «Пісні парубоцькі». ДВ 1957/3: 21; «Дівочькі пісні». ДВ 1957/6: 18–19). Фольклористів цікавили й популярні в регіоні пісні-балади (М. Мушинка: «Народні балади». ДВ 1961/5: 26–27), обрядова поезія (А. Дулеба: «Пісні-колядки з Маковиці». ДВ 1994/1: 14–15; М. Мушинка: «Весільні пісні села Курів». ДВ 1962/12: 27), паремії (М. Шмайда: «Народні прислів'я і приповідки». ДВ 1961/7: 31). Цінним є і вміщенням репертуарів окремих талановитих співців, тут назвімо статті М. Гиряка «Доля жінки в ліричних піснях українців Чехословаччини» (ДВ 1985/3: 20–21),

«Пісні Анни Мацібоби» (ДВ 1990/5: 20–21), «Співачка з-під Пляші (Марія Пірош-Лауруська)» (ДВ 1991/3: 23).

З 1961 року зразки народної духовної культури, передусім паремії, друкувались у рубриці «З народної скарбниці та творчості». Відомий фольклорист Микола Мушинка у 1963 році надрукував серію статей «Перлини нашого фольклору», в якій представлено персоналії кращих збирачів українського фольклору та зразки їх записів: «Народна творчість в граматиці М. Лучкая» (ДВ 1963/4: 28), «З фольклорних записів О. Духновича» (ДВ 1963/5: 25), «З фольклорних записів О. Павловича» (ДВ 1963/6: 27), «Збірник народних пісень Де-Воллана» (ДВ 1963/7: 50), «Казки в записі Володимира Гнатюка» (ДВ 1963/9: 26), «Філарет Колесса – перший записувач мелодій наших народних пісень» (ДВ 1963/10: 30), «Фольклористична діяльність Івана Панькевича» (ДВ 1963/11: 24), «Юрій Костюк записує наші співанки» (ДВ 1963/12: 25). Таким чином, на сторінках видання було зафіксовано історію фольклорних записів та їх видань.

Цінними є розвідки Мушинки про знакові фольклорні твори та їх зібрання, це «Пісня про Штефана Воеводу» (ДВ 1963/1: 29) – найстарший відомий запис української пісні, зафіксований у першій половині XVI століття в селі Венеція, яке нині належить до Бардіївського округу; «Піснь о образі Клоочовском» (ДВ 1963/2: 23); «Збірник пісень першої половини XVIII ст.» (ДВ 1963/3: 25); «Московський співаник», найдавніша збірка з території Східної Словаччини, що вміщує 182 духовних і світських пісень XVII–XVIII століття (ДВ 1963/3: 34).

З 1962 року з'явилась рубрика «Багатство, бережене віками» присвячена винятково народній прозі, зокрема народним казкам, яку вів видатний дослідник і збирач фольклору українців-русинів Словаччини – Михайло Гиряк. Його зацікавлення охоплюють головню царину народної прози та обрядовості (Гиряк 1965). Учений усе життя займався збиранням, публікацією та вивченням українського лемківського фольклору Пряшівщини. Йому належать численні описи календарних і родинних обрядів, серед яких – народження й хрещення дитини та поховальні. Серед його основних праць: «Українські народні казки Східної Словаччини» у семи томах (1965–1979), «Гора до неба» (1968), «Чарівні стежки» (1979), «Вступні формули українських народних казок Східної Словаччини» (1976), «Народна проза Сташинської долини» (1979), «Українська народна поетична творчість» (1978), «Збірник українських народних ліричних пісень Східної Словаччини» (1983) та ін.

У рубриці «Багатство, бережене віками» у 1964 році М. Гиряк дав коротку характеристику життя місцевих казкарів та їх репертуару: «Казкар і його творчість – Андрій Шамулко з Руського» (ДВ 1964/2: 26–27), «Талановита жінка Марія Пірош з Руського» (ДВ 1964/3: 26–27), «Казки Олени Дем'ян» (ДВ 1964/4: 26–28), «Андрій Кимак з Осадного» (ДВ 1964/5: 21), «Березівський казкар Василь Мицак» (ДВ 1964/6: 28–29), «Інтерпретатор народних казок Іван Полянський з Якуб'ян» (ДВ 1964/8: 30–31), «З уст народного митця – Іван Латта» (ДВ 1964/12: 28–29) та ін.

Народна проза також представлена циклом статей фольклористики Надії Вархол з Музею української культури у м. Свиднику. Упродовж багатьох десятиліть вона збирає етнологічний та фольклорний матеріал з наступних теренів: демонологія, народні перекази, народна медицина і ветеринарія, пареміологія, рослини в народних віруваннях, народні обряди, звичаї і поезія. Окремими книжками були видані її роботи: «Народні загадки українців Східної Словаччини» (1985), «Ходить орач по полю. Загадки для дітей» (1992), «Інтер'єр несусвітності» (1995), «Рослини в народних повір'ях русинів-українців Пряшівщини» (2002), «Звідки і коли... Топонімічні перекази про заснування сіл і виникнення їх назв» (2009), «Муха. Сатирична повість» (2012) та ін. Серед її основних статей у журналі: «Лопатки – ігри сільської молоді при покійникові» (ДВ 1995/9–10: 26–27), «В світі дитячої радості» (ДВ 1995/7: 22), «Народні перлини Підбескидського краю» (ДВ 1994/3: 14–16), «Народні балади» (ДВ 1995/2: 18–19), «Прізвиська наших сіл» (ДВ 1995/5: 12–13). У рубриці «З народної демонології» (1997–1998) репрезентовано кращі зразки народної прози, зібрані Вархол. У її статтях описано міфологічні персонажі усних народних оповідей, такі як: перелесниці, повітрениці, потерчата, ревенанти, домовики, відьми, крутильники, інклюзники, персоніфіковані дні тижня тощо.

У розглядуваному часописі знаходимо також студії пера видатних діячів культури: Агатангела Кримського «Осінь в повір'ях та звичаях Звенигорщини» (ДВ 1996/2: 28–29), «Осінь в говірках та звичаях Звенигорщини» (ДВ 1997/9: 20–21); Любомира Белея «З народних вірувань українських Карпат» (ДВ 1996/3: 19); Василя Скуратівського «Скільки століть Кусту? („водіння Куста“ – невід'ємна частина зелених свят)» (ДВ 1998/1: 22–23); Олександра Шокала «Будні й свята» (ДВ 1998/2: 32) та ін.

У всі часи поширеною формою обрядовості була весільна, збиралися та вивчалися її локальні та регіональні форми, ритуали та обряди, пісні, примовки та ін. У часописі вміщено короткі описи «Весілля з Руської Поруби» (ДВ 1957/1: 21–22) та «Шамбрінське весілля» (ДВ 1958/8: 14–15). В альманаху представлено описи народного весілля М. Гиряка, це статті: «З історії вивчення народного весілля» (ДВ 1972/1: 22–23), «Іде свадьба здолы. Народне весілля із села Гаврянець» (ДВ 1972/10: 22–23), «Народне весілля із села Старина Гуменського округу» (ДВ 1977/1: 26–27), «Народне весілля із села Страняни Старолюбіванського округу» (ДВ 1980/7–10: 28–29) та ін.

Серед інших фольклористичних праць на шпальтах часопису згадаймо також статті завідувача українським відділом Пряшівського радіомовлення, громадського діяча А. Рудловчак «Про нашу народну творчість» (ДВ 1952/1: 15–16), І. Суботи «Іван Франко і народна творчість» (ДВ 1956/9: 10–13), К. Заклинського «Олекса Довбуш на Закарпатті» (ДВ 1965/8: 29), А. Шлепещького «Київська Русь і русини-українці Карпат» (ДВ 1990/6: 9–10), та ін.

Отже, за час свого існування (1951–1998), культурно-освітній ілюстрований журнал «Дружно вперед» репрезентував кращі зразки традиційної духовної культури українського населення Східної Словаччини.

3. У Пряшеві функціонує Спілка українських письменників Словаччини, це єдина нині закордонна організація українських письменників з офіційним статусом. Спілкаоб'єднує українських письменників, літературних критиків і літературознавців (Бача 1998). Вона створює умови для вільного розвитку української літератури та її популяризації, відстоює свободу слова, захищає професійні інтереси і права своїх членів.

Спілка українських письменників випускає літературно-мистецький та публіцистичний журнал «Дукля» (Гондор 1963: 7). Від початку видання, з 1953 року, він друкувався як альманах, а з 1965 року як літературно-мистецький та публіцистичний часопис (Дукля 1965). Видавцем «Дуклі» спочатку був ЦК КСУТ. До 1965 року журнал друкувався щоквартально, вміщаючи твори українською та російською мовами. З 1966 року виходить щодва місяці і подає твори лише українською мовою. Головними редакторами видання у різний час були: І. Мацинський, Ю. Боролич, Ф. Іванчов, Ф. Лазорик, В. Копчок, Ф. Ковач.

Основу «Дуклі» складають твори художньої літератури, погруповані за рубриками: «Поезія», «Художня проза», «Сатира і гумор», «Критика і публіцистика», «З чеської прози» та ін. У рубриці «Мистецтвознавство» публікують фоторепродукції малярських робіт українських художників, короткі біографічні довідки про митців. Рубрика «Театр» – спогади і статті до ювілеїв театральних діячів. Рубрики «Наукові статті», «Повідомлення і документи», «Культурні події» вміщують матеріали про сучасний стан українсько-словацьких культурних взаємин, історію української меншини, діяльність Спілки українських письменників, огляди літературно-мистецького життя прашівчан. Видання пропонує прозу, поезію і публіцистику, критичні, наукові матеріали. Основними жанрами видання є портретні нариси, огляди, аналітичні статті, історико-літературні та народознавчі праці, рецензії.

Рубрики «Етнографія і фольклор» та «Звичаї» містять усну народну творчість українського населення. Серед основних фольклористичних напрацювань статті Ю. Костюка «Співає наше село» (Дукля 1954/3–4: 83–92), А. Шлепещького «Місцеві народні пісні соціального характеру» (Дукля 1956/1: 118–130), Ф. Тихого «Шариський пісенник з XVIII віку» (Дукля 1956/2: 119–123), І. Долгоша «Соціальна тема у фольклорі Закарпаття» (Дукля 1957/4: 67–79), В. Гривни «Народна пісня» (Дукля 1962/2: 91–94), М. Качура «Загадки в українському селі Збійне» (Дукля 1957/2: 10–23), Ю. Млинарича «Старовинне весілля в Нижньому Комарнику, окр. Свидник» (Дукля 1954/3: 67–82), Г. Таплич «Старовинне весілля в селі Чабини Меджилаборецького округу» (Дукля 1955/2: 77–110), Й. Вархола «Життя на крилах пісні (До недовжитого 90-річчя від дня народження педагога, фольклориста та культурно-освітнього діяча Андрія Дулеби)» (Дукля 2010/1: 68–75) та ін.

Зацікавленість темою календарної обрядовості і свят, яка є результатом багатовікової творчості поколінь, стала поштовхом для оприлюднення на сторінках часопису досить вагомих і цінних польових народознавчих матеріалів. Стаття М. Гиряка «Народне голосіння» присвячена поховальній обрядовості

(Дукля 1963/1: 83–86), стала однією з перших робіт на території Пряшівського краю про маловідому сферу української обрядової культури першої половини ХХ ст. М. Мушинка написав працю про замовляння і календарні обряди свого рідного села під назвою «Заговори и календарная обрядность села Куров» (Дукля 1957/4: 80–97). Його стаття «Народження дитини у звичаях села Курів Бардіївського округу» (Дукля 1961/2: 107–114) була першим узагальнюючим матеріалом з регіону, який містив відомості про родильні та хрестильні звичаї та їх аналіз. Серед інших робіт М. Мушинки в літературно-мистецькому та публіцистичному журналі «Дукля» з фольклористичних знаходимо праці про силуетки відомих діячів та виконавців фольклору «Олекса Мишанич – карпатознавець за професією і покликанням» (Дукля 2004/1: 33–40), «Книжка про дослідника нашого фольклору (Володимир Гнатюк. Життя і фольклористична діяльність» (Дукля 1965/2: 103–106) – присвячена вивченню життя та наукової діяльності визначного українського фольклориста та етнографа, «Михайло Пустай – найвизначніший український казкар кінця ХІХ ст.» (Дукля 2001/3: 41–45) та ін., описи фольклорних свят та фестивалів: «Вчимося в сусідів (28 Свято культури лемків у Ждині та 12 Всеукраїнський фестиваль лемківської культури в Монастирську)» (Дукля 2008/5: 72–77), «Фестиваль української пісні Пряшівщини з сорокарічною традицією» (Дукля 2012/6: 55–59) та багато ін.

Фольклор українців-русинів Словаччини збирав і письменник, літературознавець та член СУПС Михайло Шмайда, свої записи він оприлюднив у статтях «Народні жарти та прислів'я» (Дукля 1961/3: 92–93), «Народні балади» (Дукля 1962/1: 92–94), «З народних скарбів» (Дукля 1962/3: 89–91), «З народних скарбів. І діти – поети» (Дукля 1962/4: 86–90), «Пастирські приказки» (Дукля 1963/2: 92–95), «Народні прислів'я» (Дукля 1963/3: 86), «Повір'я про природу» (Дукля 1965/3: 114–126), а також у додатках до журналу: «З народної пам'яті І.» (народна поезія, 1969), «З народної пам'яті II.» (народна проза, 1970).

Отже, на сторінках літературно-мистецького та публіцистичного журналу «Дукля» опубліковано чимало різноманітних матеріалів про народну культуру і побут українців-русинів Словаччини, зокрема з усної народної творчості.

4. Серед українських засобів масової інформації важливим медійним засобом є громадсько-політична газета «Нове життя» (НЖ), заснована у 1951 році. Її видавцем у 1951–1958 рр. був Крайовий комітет КПС у Пряшеві, у 1959–1990 рр. – ЦК КСУТ, від 1990 року – Союз русинів-українців Словаччини (Кавун 2006). У різні часи головними редакторами були: Я. Шишка, Я. Боцак, І. Почта-Мікула, В. Копчак, Ю. Дацко, Л. Галушка, О. Зозуляк, М. Ілюк. В редакції працювали: Ф. Іванчов, А. Стефанко, І. Ковальчук, П. Бунганич, І. Родак, Г. Чаварга, С. Гавула, А. Баушенко, С. Кочута, Ф. Лазорик, М. Коц, С. Пірош, М. Дробняк, М. Гиряк, Б. Іванчов, М. Немет та ін.

Газета інформує про національно-культурне, громадське та соціально-економічне життя українців-русинів, діяльність СРУСР, державних і само-

врядних органів та осередків, порушує питання української освіти у Словаччині, словацько-українських культурних і літературних зв'язків, знайомить з життям українців у світі (КОВАЧ 1973).

У різний час тут існували рубрики: «По Радянській Україні», «Веселка», «Резонанси», «Тон», «Діяльність нашого союзу», «З країни і краю», «Культура», «Інформації. Гумор». Рубрика «Іван Осет пише», «Куток школярів» та «Спроба молодих». Фольклорні матеріали публікувались у рубриках: «Голос предків», «З глибини віків», «З народних джерел», «З народної мудрості», «З народної творчості минулого», «З сіл та міст», «З уст народу», «Звичаї нашого народу», «Пам'ять народу», «Стежками предків», «Сторінки на діалекті», «Традиції».

На шпальтах газети «Нове життя» опублікував цілу низку праць один із найвизначніших сучасних дослідників української народної культури, фольклору та фольклористики української діаспори, український учений, голова Асоціації українців Словаччини Микола Мушинка. Він є автором десятків монографічних робіт і збірників, таких як «Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства» (1987), «З глибини віків» (1967), «Срібна роса» (1970), «Фольклор русинів Войводини» (1976, 1988), «Фольклорні видання українців Пряшівщини» (1979), «Народна культура південних лемків» (1988), «Голоси предків» (2002), «Русини-українці – одна національність» (2011), «Дослідження з етнографії та фольклору русинів-українців у Словаччині та Чехії» (2011), «Національна меншина перед зникненням? Статистичний огляд русько-українських сіл Словаччини в роках 1881–2001» (2011) та багато інших.

М. Мушинка все життя займався збиранням і вивченням фольклору та народної культури українців Східної Словаччини. У своїх наукових статтях учений оприлюднює результати власних польових досліджень українського фольклору Пряшівщини. Його основні статті у часописі: «Вінчовання» (НЖ 1992/51–52: 6), «Лемківська співачка Марія Макара» (НЖ 1993/17: 5), «90-річна пчолинська колядка» (НЖ 1999/1–2: 4), «Великдень – день чудес» (НЖ 2002/17–18: 2), «Мое Різдво у польських лемків» (НЖ 2003/1–2: 4), «Розмова з однодумцями. Батько „Маковицької струни“» (НЖ 2003/49–50: 5), «Хороводи русинів-українців Спишу» (НЖ 2003/51–52: 9), «Свято в Орбині – Свято звичаїв та фольклору села під назвою „Пізнай традиції предків“» (НЖ 2007/35–36: 1).

З 2004–2007 рр. у рубриці «Охоронці народних традицій» подано серію інтерв'ю М. Мушинки з провідними дослідниками української діаспори Словаччини: «Співак Рудольф Смотер», «Маковицький соловейко – Марія Мачошко» (НЖ 2004/3–6: 9), «Михайло Шмайда – упорядник найбільшої збірки колискових пісень» (НЖ 2004/9–10: 5), «Надія та Йосиф Вархоли – фольклористи за професією» (НЖ 2004/21–22: 5), «Андрій Дулеба – педагог, диригент та збирач фольклору» (НЖ 2004/25–26: 5), «Пряшівчанка Надя Валашкова – професійний етнолог Чеської республіки» (НЖ 2007/25–26: 7), «Музикант Ігор Крета» (НЖ 2007/33–34: 5), «Хореограф та фольклорист Ладіслав

Бачинський» (НЖ 2007/39–40: 5), «Охоронець пам'яток історії та культури Мирослав Сополига» (НЖ 2007/3–4: 5) та ін.

Принагідно зупинімося на різносторонній діяльності Мирослава Сополиги, доктора наук, відомого етнолога, музеолога, культурного та громадського діяча. Його зусиллями було створено Музей під відкритим небом (скансен), він є його багаторічним директором (Сополига 2008). Дослідницька увага М. Сополиги зосереджена на вивченні етнокультурної специфіки українців краю, народної архітектури та будівництва у Східній Словаччині, традиційних занять населення, одягу, народного харчування та ін. Учений також аналізує міжетнічні відносини, акцентуючи увагу на українсько-словацьких. М. Сополига є автором понад 20 монографій та 800 статей. Результати своєї наукової праці вчений втілює в організації музейних експозицій, розробці культурно-охоронних проєктів просвітницької роботи тощо (Сополига 2001).

У газеті «Нове життя» широко представлено місцеві жанри фольклору – обрядові та ін. пісні, казки, історичні перекази, демонологічні перекази, анекдоти, топонімічні перекази, які мають локальну специфіку у побутуванні та виконанні. Це статті М. Шмайди: «Завтра – не знайдеш! (Про вагомість та спосіб записування фольклору)» (НЖ 1961/11: 4), «Народна творчість у коліскових піснях» (НЖ 1961/34: 2), «Назви сіл за народними переказами» (НЖ 2002/19: 5), «З народної фразеології. Здоровлення – здравкання – вітання» (НЖ 1992/42: 5), «Лемківські фразеологізми. Титулування» (НЖ 1993/24: 5), «Слово – засіб спілкування. З народної студентки» (НЖ 2003/9–10: 4), «Сміх – не гріх (прозивання, дразниння)» (НЖ 1969/52: 4), «Дитячі забавки і проповідки» (НЖ 1963/2: 1), «Зимові свята» (НЖ 1992/50: 5), «Святий вечір» (НЖ 1993/1: 5), «Младенки» (НЖ 1993/2: 5), «Великий піст» (НЖ 1991/11: 14), «Світлий тиждень» (НЖ 1991/14: 8), «Символ Великодня» (НЖ 1994/17: 3), «Вовче свято» (НЖ 1992/48: 5); А. Дулеби: «Перехід зими до весни» (НЖ 1987/9: 4), «Прозові твори» (НЖ 1991/40: 7), «Пшениченько яра...» (НЖ 1997/33–34: 5), «З Різдваєних традицій під Маковицею» (НЖ 1997/51–52: 4), «З історії щедрого вечора під Маковицею» (НЖ 2003/1–2: 3); М. Гиряка: «Про деякі фольклорні жанри в казках» (НЖ 1974/29: 5), «Прислів'я і приказки» (НЖ 1991/12: 7), «Наші перекази і легенди» (НЖ 1991/30: 7), «Коліскові співанки» (НЖ 1991/43: 8), «Звізди Різдваєна на Маковиці» (НЖ 1993/3: 5), «Анна Храцова з Торисок. Роздуми мої і пісні» (НЖ 1993/16: 5); А. Купер: «До джерел народних. „Маковиці“ – 50 років» (НЖ 2006/19–20: 5); М. Бураль: «Казкар із Збою» (НЖ 1994/33–34: 5); М. Стренк: «Старовинні звичаї і традиції – наша гордість» (НЖ 1995/51–52: 3).

На сторінках «Нового життя» опубліковано також відомості про сімейну і календарну обрядовість, народні повір'я та ін. Цінні польові записи опублікувало подружжя Вархолів, які є співробітниками відділу фольклористики Музею української культури у Свиднику.

Надія Вархол аналізує фольклорні явища за допомогою історико-порівняльного методу в загальноукраїнському та загальнослов'янському контексті, пояснюючи їх генезис та порівнюючи з аналогічними явищами сусідніх

народів і етнічних груп. З 2010 року в газеті спорадично з'являються матеріали з монографії дослідниці «Звідки і коли...» (рубрика «Назви сіл у переказах») (Вархол 2009). Серед її основних статей у часописі: «Культь старослов'янського бога Перуна» (НЖ 1980/17: 7), «Родинно-побутова магія» (НЖ 1980/40: 7), «Як колись лікували худобу» (НЖ 1991/44: 8), «Перша сівба, садіння» (НЖ 1992/18: 8), «Жнивний четвер» (НЖ 1997/15–16: 4), «Собітки» (НЖ 1997/27–28: 5), «Русалі» (НЖ 1997/21–22: 4), «Тварини в різдвяно-новорічних святах» (НЖ 1998/51–52: 6), «Квітна неділя» (НЖ 1999/13–14: 3), «Вогонь в народному повір'ї» (НЖ 2000/29–30: 4), «Різдвяні прогнозування» (НЖ 2008/51–52: 8), «Різдвяні дівочі ворожіння» (НЖ 2009/51–52: 5).

Фольклорист Йосип Вархол значну увагу приділяє вивченню народної культури і традицій українців Східної Словаччини, зокрема питанням народного писанкарства, звичаїв, вірувань і обрядів. Серед його основних статей в часописі: «Вода в народному повір'ї» (НЖ 1980/12: 7), «Звичаї весняного періоду: Загальна характеристика» (НЖ 1981/20: 4), «Часник у народних звичаях» (НЖ 1981/43: 4), «Мед – символ людської доброти» (НЖ 1981/48: 4), «Народні звичаї зимового періоду» (НЖ 1987/1: 5), «Грімниці – одне з найзнаменитіших лютневих свят» (НЖ 1991/27: 6), «Великодні традиції» (НЖ 1992/18: 5), «З народної метеорології» (НЖ 2002/51–52: 4), «Великий піст» (НЖ 2005/11–12: 5–6), «Різдвяна ялинка» (НЖ 2005/51–52: 6) та ін.

Таким чином, дослідження вчених про побут населення, серед якого вони живуть і працюють, додають до наукових надбань нові цінні матеріали про фольклор найзахіднішої гілки українського народу – українців-русинів Словаччини.

Чимало уваги приділено весільній обрядовості. У статтях М. Пителя «Свадьба і звичаї навколо неї» (НЖ 1994/40: 4); М. Гириця «Про дослідження нашого народного весілля» (НЖ 1981/32: 2), «З народної свадьбы села Цигелка» (НЖ 1991/27: 6); М. Чули «Із весільних пісень» (НЖ 1963/52: 7) подано фрагментарний опис традиційного весілля з ритуальними обрядами та звичаями. Н. Вархолу розвідках «Чепте же ей, чепте...» (НЖ 2005/27–30: 8), «Ей, вешіляшязачінат» (НЖ 2005/39–40: 5–6), описала традиційні форми найважливішого акту весільної драми.

Унікальними є видання окремих додатків до газети «Нове життя», зокрема це фольклорні збірники М. Мушинки «На чужині» (1964), «Пісні з полонини» (1967); А. Дулеби «Пісні-балади» (1965), «Маковицькі балади» (1966), «Переселенські пісні» (1968), «Рекрутські пісні» (1970), «Ліричні пісні на козацькі мотиви» (1971), «Дівочі пісні з Маковиці» (1972), «Народні прозові твори» (1972), «Маковицькі жартівливі пісні» (1973), «Парубоцькі пісні Маковиці» (1973); І. Кремпа «Народні балади» (1969), «Парубоцькі пісні», «З пісенного багатства» (1971); М. Гириця «З життя інтерпретатора народних казок (Андрій Шамулка)» (1965); А. Куцери «Дитячі ігри» (1968), «З пам'яті Ганни Галчак (дитячий фольклор)» (1991) та ін.

Існує серія додатків до газети М. Шмайди: «Балади» (1963), «Собітки» (1963), «Колядки» (1963), «Обжинки» (1964), «Вечірки» (1964), «Утішки»

(1965), «Перекази» (1965), «Звуконаслідування» (1966), «Великодні звичаї» (1966), «Бувальщина» (1966), «Рекрутські пісні» (1967), «Новорічні звичаї» (1968). «Колискові пісні» (Нове Життя, 1993) М. Шмайди охоплюють майже 600 зразків унікального пісенного жанру, записаного в селах Північно-Східної Словаччини.

Даний цикл охопив майже всі жанри і види усної словесності, його матеріали оприлюднювалися в україномовній пресі в Україні, Польщі, Франції, США і Канаді. Додатки до «Нового життя» є фундаментальною основою для дослідження та теоретичного осмислення органічної частини духовної культури українців Східної Словаччини – найрозмаїтіших фольклорних творів.

5. Таким чином, нині з друкованих україномовних періодичних видань на Пряшівщині виходять: дитячий часопис «Веселка», літературно-мистецький і публіцистичний журнал «Дукля» та громадсько-політична газета «Нове життя». На сторінках української періодики опубліковано цілу низку статей про звичаї, обряди календарного та сімейного циклу, повір'я, народну поезію, прозу, пісенність, пареміологію, дитячий фольклор, історію та сучасний стан досліджень, питання збирання українського фольклору Східної Словаччини, а також зафіксовано численні взірці фольклорних текстів.

Опубліковані матеріали є цінними надбаннями для української фольклористики, що істотно збагачують палітру україністичних студій у цілому.

Література

- БАЧА 1998 = БАЧА Ю. *З історії української літератури Закарпаття та Чехословаччини*. Пряшів, 1998.
- БАЧА 2008 = БАЧА Ю. *Чому, коли і як? Запитання й відповіді з історії культури русинів-українців Чехословаччини*. Ужгород, 2008.
- БОБАК 1976 = БОБАК М. Українська молодіжна преса в ЧССР. В кн.: *Науковий збірник музею української культури у Свиднику* 7. Пряшів, 1976. 93–135.
- ВАРХОЛ 2009 = ВАРХОЛ Н. *Звідки і коли... Томопонійні перекази про заснування сіл та виникнення їх назв*. Пряшів, 2009.
- ГИРЯК 1965 = ГИРЯК М. *Українські народні казки Східної Словаччини* 1. Пряшів, 1965.
- ГОЛЕНА 1987 = ГОЛЕНА Й. Художня література на сторінках «Колокольчика-Дзвіночка». До 40-річчя з дня виходу в світ першого номера журналу. *Дукля* 5. Пряшів, 1987. 53–58.
- ГОНДОР 1963 = ГОНДОР Ф. «Дуклі» 10 років. *Дукля* 1. Пряшів, 1963. 5–10.
- КАВУН 2006 = КАВУН О. *Преса українців Східної Словаччини (повоєнний період)*. Одеса, 2006.
- КОВАЧ 1973 = КОВАЧ Ф. *Деякі проблеми розвитку української літератури в Чехословаччині (післявоєнний період)*. Пряшів, 1973.
- КУНДРАТ 2011 = КУНДРАТ Ю. *Культура східнославацьких українців: здобутки і втрати*. В кн.: *Науковий збірник музею української культури у Свиднику* 26. Пряшів, 2011. 276–289.
- РОМАН 1979 = РОМАН М. *Умови і тенденції розвитку української літератури в Чехословаччині після 1945 року*. Пряшів, 1979.

- РОМАН 1985 = Роман М. Роль «Пряшевщини» у розвитку української літератури. *Дукля* 3. Пряшів, 1985. 47–51.
- РУДЛОВЧАК 1981 = Рудловчак О. *Шляхами слова. Розвиток журналістики українців Східної Словаччини. Розвідки, статті, нариси*. Пряшів, 1981.
- СОПОЛИГА 2001 = Сополіга М. До питань етнічної ідентифікації та сучасних етнічних процесів українців Пряшівщини. В кн.: *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику* 22. Пряшів, 2001. 208–237.
- СОПОЛИГА 2008 = Сополіга М. *Скансен у Свиднику. Путівник по Етнографічній експозиції під відкритим небом СНМ – Музею української культури*. Свидник, 2008.
- ФОЛЛРІХ 1985 = Фоллріх М. Факти з історії української журналістики в Чехословаччині. В кн.: *Наукові записки* 11. Пряшів, 1985. 11–131.
- ФРАНКО 1954 = Франко З. Український альманах в Чехословаччині. *Дружно вперед* 2. Пряшів, 1954. 30–31.